

סדר יום חדש

לא רק הצבא והממשלה צריכים לשאת באחריות לישראל שאחרי שבעה באוקטובר, גם העיתונאים צריכים ויכולים להתבגר. אולפני הטלוויזיה שהתרגלו למלל בלתי פוסק תחת המיתוג הכוזב "אקטואליה" צריכים למקד מאמץ בהבאת מידע חשוב, עטוף באג'נדה חיונית שתסייע לציבור להתגבר על המשברים ולהסתכל קדימה אל העתיד. אחרת, החדשות הופכות לסתם עוד פרזום של מאסטר שף.

אבנר הופשטיין

על רקע האסון הכבד והבלתי נתפס, נפלה על העיתונאים בבת אחת ההבנה שתקשורת בעת משבר בקנה מידה כה גדול מחויבת לתפקיד רחב יותר מבעתות שגרה: לא רק האחריות "לספק מידע לציבור" (ולבדר אותו 'על הדרך'), אלא גם לשדך למידע זה קנה מידה מתאים: פרופורציה, הקשר וטונים מתאימים.

העיתונות גם הקפידה באותם ימים לסנן החוצה תיעוד מיותר ומזיק, ואף סיפקה אוזן קשבת לעוולות ולמצוקות של

ב חודש הראשון למלחמת חרבות ברזל התנהגה התקשורת הישראלית באחריות יוצאת דופן, בבגרות מאופקת, ובממלכתיות מעוררת השתאות. אולפני הטלוויזיה של הערוצים הגדולים (להוציא ערוץ 14, חיה מוזרה ועקומה בנוף התקשורת הישראלית) כאילו התעלו לגודלה של השעה והבינו, כמו רבים מארגוני האוכלוסייה האזרחית, שבמקום שבו אין אנשים השתדל להיות איש – כפי שמכתיבה המשנה.

(Imago / Alamy Stock Photo) 2023 דצמבר תקשורת. דובר צה"ל בפני התקשורת.

לגבש סדר יום אקטואלי חדש. הפגנות נגד ההפיכה המשטרית (SOPA Images Limited / Alamy Stock Photo)

3. מתרכזים בעיקר, שומרים על איפוק, ומסייעים לציבור לעכל את הבשורות המרות והבלתי נתפסות.

אולם ככל שהתארכה המערכה והסתבכו המטרות והיעדים (ונחשפו עוד ועוד מחדלים – לפני ואחרי השבעה באוקטובר) כך גם נתפסו אולפני הטלוויזיה בשבלול מוכר מסיבובים קודמים. הצורך למלא ב"אקטואליה" שעות שידור ארוכות באופן בלתי נתפס ניקז מחדש את כל החוליים הקבועים של התקשורת הישראלית: שטחיות, רדידות ועצלות מחשבתית.

החל מחודשה השני של הלחימה בערך היה ניתן לעבור למתכונת שידורים צפופה פחות של אקטואליה. אלא שבמערכות הטלוויזיה חששו, מן הסתם, שדילול מסוים של כמות שידורי החדשות תתפרש כזלזול בציבור, חזרה לשגרה או טריוויאליזציה של האירועים האיומים. ולכן הקפידו

הציבור שחש כי המדינה ומוסדותיה זנחו אותו. בכך הפכה באופן חלקי מ"עיתונות מדווחת" ל"עיתונות משתתפת".

הנהול החדש, שאיש לא הכריז עליו באופן רשמי, וכנראה התרחש מעצמו באופן אורגני, כלל כמה מופעים ברורים ולא מוכרים מימי שגרה:

1. לא משדרים סרטי סנאף, מסננים החוצה קטעים הפוגעים בפרטיות של הקורבנות ומשפחותיהם, ונזהרים עם מידע לא מבוסס אודות חטופים ונעדרים.
2. "יורדים מהגדר" (או מהאולימפוס) ומאפשרים לציבור להציף באמצעות "הקו החם" התקשורת את הצרכים המיידיים והמצוקות שגופי המדינה אינם מסוגלים להכיל או לטפל בהם – כאן זכורות בעיקר השעות הראשונות של השידורים שבהם הכתבים בדרום היו ממש תחנת ממסר המסייעת להעביר מידע מהשטח אל כוחות ההצלה הבושרים לבוא.

בערוצים חששו מ"חזרה לשגרה" – ובחסות החשש הזה חזרו לשגרה. עוד ועוד שידורים ממושכים מהקיץ החמה ועד קיצה, עם הפוגות קלות בלבד לתוכניות ריאליטי רדודות.

זמן אוויר מתמלא באוויר חם

אולפני החדשות היו צריכים למלא הרבה זמן אוויר, אבל ניצלו את חלקו לאוויר חם. במקום לקיים דיון משמעותי ומקיף במצב הכלכלי, במצוקת החקלאים בדרום ובצפון, בהשלכות העקירה של רבבות אנשים מבתיהם ובמחדלי המדינה כמעט בכל תחום, העדיפו להתמקד בחדשות "הארד קור" (נפילת טילים, איומים ביטחוניים, סוירים רווי פאתוס בעזה, בחסות דובר צה"ל) ובחדשות "קלות" (מריבות פוליטיקאים מטופשות, אמירות סרק, צבע סתמי). פה ושם הבליחו כתבות על המצב המורכב יותר, אולם אלה נשטפו בים המלל של ה"פרשנים". כי בשביל לקיים דיון משמעותי על חינוך, חקלאות ורווחה יש צורך בעבודת נמלים, באיסוף נתונים, בהצלבה ובהבנה של החומר. קל הרבה יותר להזמין נציגים משתי משפחות חטופים ולתת להם לריב בשידור חי.

ה"ניוז סייקל" בישראל הוא בלתי נסבל גם בימים רגילים, שבהם לא מתקיימת מלחמה בשלוש חזיתות, עם הרוגים, חטופים וגיוס מילואים על מלא. הגישה למאורעות היום סובלת כמעט תמיד מעודף היסטריה, מזיוף זעזועים מכל "אמירה" של פוליטיקאי זב חוטם ומעיסוק בטפל.

במצב הזה קשה לעיתונות לעבד נתונים ותהליכים באופן קר והגיוני, והיא מתמסרת לטריוויה שקל להביא אל המסך. עבודת התחקירנות מתחלפת ב"הפקה": במקום לברר מה קרה, פשוט מביאים מישהו שביע עמדה.

באקלים הזה מתגבר כוחם של "טאלנטים של העיתונות", כולל עיתונאים שהתיימרו פעם להיות רציניים או מערכים בזכות המידע שהביאו וכיום מתמסרים לאווירת שוק הדעות באולפן, ומסייעים להעביר שעות על גבי שעות בשידורים ארוכים וריקים ממידע או מתובנות מועילות לציבור. הקהל בבית – כלומר זה שלא חותך לבינג' של בריחה ממצאות בנטפליקס – נותר שבו במקסם תעתועים של "חדשות".

הוא הופך לשותף סמוי, צופה-זומבי, במשדר ארוך וזול להפקה שבו מתחלפים הדוברים בכיסאות מוזיקליים של תקליט מקולקל. שוב ושוב הוא נדרש לשמוע הערכות סותרות לגבי מושגים שהופכים פריכים ככול שהזמן נוקף: הניצחון המוחלט, מיטוט החמאס, שיקום העוטף וכיוצא בזה.

אבל אחרי יותר מחצי שנה של אירוע שהתחיל בתנופת נקם ומסתיים בסוג של דשודש ברצועה ואין-אונים בצפון, הגיע הזמן לדרוש גם מערוצי הטלוויזיה להסיק מסקנות

לדבוק בסדר יום חדשותי עמוס לעייפה, שהפך עם הזמן שעבר והסתבכותה של המערכה בדיוק למה שנועד למנוע: טריוויאלי, בנאלי ורדוד.

בערוצים חששו מ"חזרה לשגרה" – ובחסות החשש הזה חזרו לשגרה. עוד ועוד שידורים ממושכים מהקיץ החמה ועד קיצה, עם הפוגות קלות בלבד לתוכניות ריאליטי רדודות. המחסור באמירות מקוריות, ובעיקר במידע אמין, הביא לאולפנים מצעד אין סופי של אנשי צבא וכוחות הביטחון לשעבר, שעיקר יכולתם הייתה בהסברת העבר ובהפרכת פרכות לגבי העתיד הלא ברור.

לחגיגה הצטרפו הכתבים והפרשנים מבית. אלה, במקום לצאת לשטח ולהביא סיפורים, העבירו שעות על גבי שעות בישיבה באולפנים המחוממים או הממוזגים (תלוי בעונות השנה) וברברו עצמם לדעת. כל מסר אגבי של דובר צה"ל הפכה לידיעת זהב שיש להפוך בו ולדוש בו כי אין כל מידע אחר שיתמוך בו או ירחיב את היריעה.

הצו הדמוקרטי מורה להגן על חופש הביטוי ובאמצעותו על חופש העיתונות. אולם יש גם מה שנקרא "עודף מידע". עיתונות רצינית ואחראית צריכה לקבל החלטות על תעדוף, מינון וסדר יום בעל ערך ממש

בשלב מסוים היחידים שהביאו מידע חדש לאורך היום, בתוכניות אקטואליה ארוכות ומתישות, היו כתבים ופרשנים לענייני ערבים. היצע המקורות שלהם כולל עיתונות ערבית שרובנו לא נחשף אליה, ולפיכך הם יכולים לחדש לנו כיצד נראים הדברים מעבר לגבול.

הכתבים הצבאיים לעומתם התמסרו למקורות הרשמיים והוכיחו (לא בפעם הראשונה) מחסור במידע שנמדד במטבעות קשים. כאן גם ניתן היה לאמוד את הפער בין העיתונאים בפרינט ובאון ליין (שברשותם זמן רב יותר להביא מידע) לבין העיתונאים באולפנים שפועלים בשיטת האינסטנט.

מהחודש השלישי התעצב מחדש התמהיל לאסונות ובנאליות. אסונות זכו לסיקור מדוקדק, כולל בכי בהלוויות הקשות וביקורים חוזרים ונשנים באתרי ההריגה. הבנאליות ה"מאזנת" התמקדה בעיקר בשטויות: כל פליטת פה של בכיר בטורקיה זכתה לסיקור חוזר, כל אמירה של טלי גוטליב לניתוח דק ומדוקדק.

מהדורת חדשות ערוץ 12 (Eddie Gerald / Alamy Stock Photo)

ולקחת אחריות. אין שום סיבה ממשית לשידורי אקטואליה מסביב לשעון, חוץ מבמקרים שבהם ההתרחשויות מחייבות נוהל כזה: למשל בעת בחירות או אירוע ביטחוני חריג במיוחד. אין שום הצדקה לתוכניות מלל בלתי נגמרות שיתפסו את סדר היום של הכתבים המחפשים תהילה, במקום לעשות את עבודתם ולאסוף חומר למהדורה המרכזית.

הצו הדמוקרטי מורה להגן על חופש הביטוי ובאמצעותו על חופש העיתונות. אולם יש גם דבר שנקרא "עודף מידע". עיתונות רצינית ואחראית רואה בעורך המהדורה ובעורכי התוכניות אנשים שמסוגלים לקבל החלטות על תעדוף, מינון וסדר יום בעל ערך ממשי. עורכים אלה אינם סתם "מפיקים" שמזמינים אורחים ללהג ולהתווכח, הם עיתונאים שצריכים להגדיר אג'נדה וחזון ולממש אותם, בכל פעם מחדש.

החשש "לאבד רייטינג" בתהליך של תעדוף חדשות ואקטואליה הוא איום סרק שנזרק לאוויר ללא ביסוס. ראשית, הרייטינג בירידה תלולה כבר שנים. שנית, הציבור נוטה לאהוד עיתונות עם משמעות, אג'נדה וקו ברור. ושלישית, דילול מספר תוכניות האקטואליה יכול להשיב

לחלק מהצופים חלק מהזמן, במקום לפזר אותם על פני מדבר שומם שאת סופו לא ניתן לראות.

המחאה כנגד ההפיכה המשטרית הביאה לקדמת הבמה העיתונאית נושאים שבדרך כלל נשארים הרחק מאחור: חוק וחוקה, זכויות מיעוט וצדק, משטר ומשטרה. ההכרח לעסוק בהם הפך אותם למעניינים, דינמיים ומאתגרים. זאת דוגמה מצוינת לאופן שבו המאורעות המפתיעים מוליכים עיתונאים לגבש סדר יום אקטואלי חדש.

עכשיו כדאי לשנות מסלול גם בסיקור הדרום והצפון, המלחמה והגבולות, הצבא ושירותי המודיעין. לשים במרכז את החיפוש אחר תשובות ועובדות, למקד שיח בעתיד ובפתרונות האפשריים, להלום בשלטון כל אימת שהוא מזניח את משימותיו, ולהניח בצד את הנהיג המזויף, את תפאורת הקונפליקטים המזויפת באולפן ואת הרכילות הצהובה והשולית. ■

אבנר הופשטיין הוא ראש דסק התחקירים באתר זמן ישראל, מרכז הוראה במחלקה לסוציולוגיה, למדע המדינה ולתקשורת באוניברסיטה הפתוחה ועורך "אסכולה"